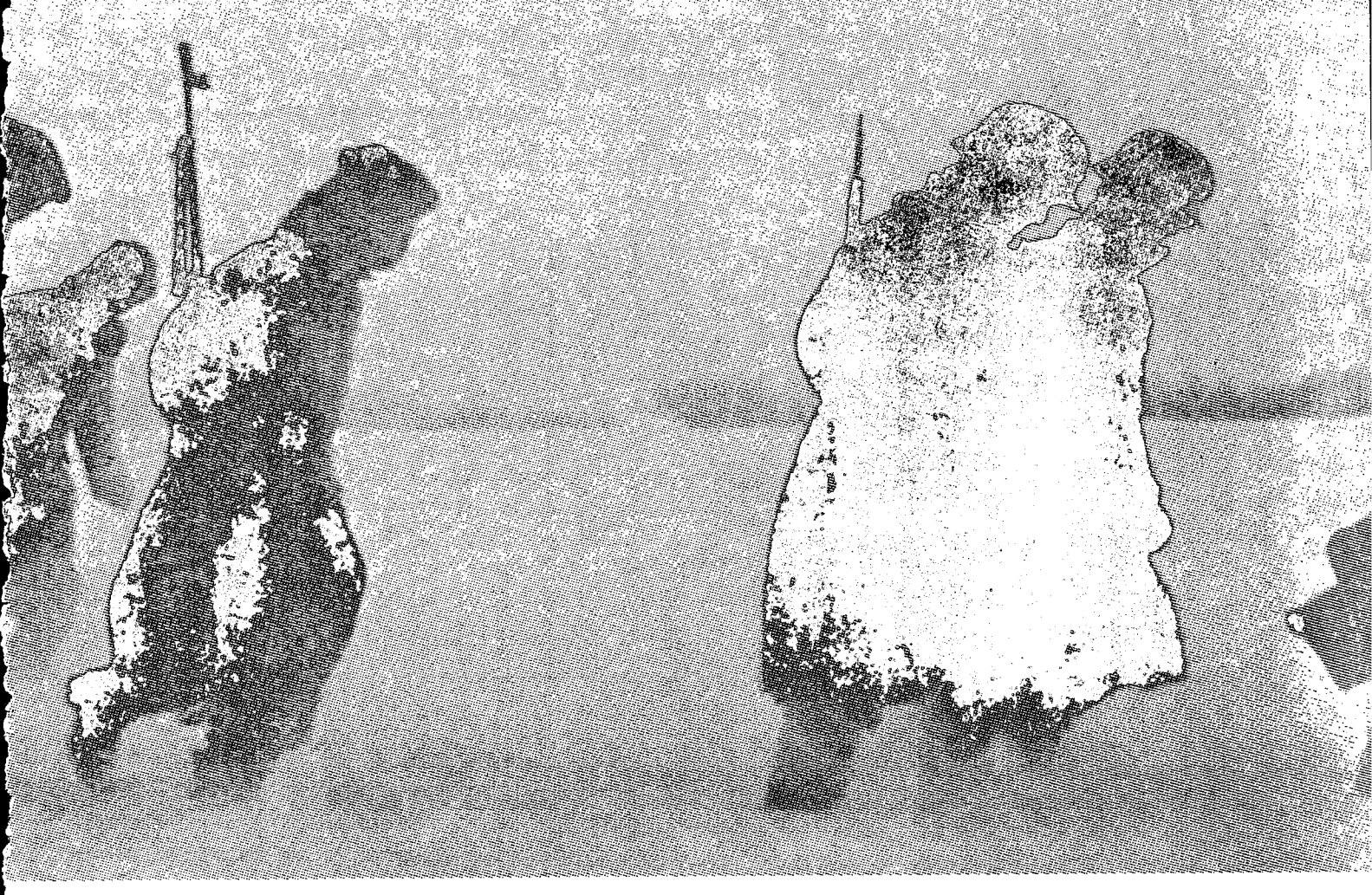

ללא תקווה ללא פחד

גנרל פרידו פוין זינגר

אנו מביאים להלן קטע מתוך הספר „ללא תקווה ללא פחד“ מאת הגנרל הגרמני פ. פוין זינגר, העומד להתפיע בקרוב בהוצאת „מערכות“.

המחבר, אשר במהלך מלחמת העולם השנייה לחם בחזיתות שונות, נעתאר בספרו ארועים ומאבקים ומוסיף לפך ניתוח ולקחים. בקטע שלפנינו מנתח המחבר תיאור שקדם לכך של השתתפות הדיביזיה עליה פיקד — במסגרת ארמיות השריון של קול' גנרל הוט — במאמץ הגרמני לחץ את הארמיה ה-6 מהכיתור הרסי אחרי התבוסה בסטלינגרד.

של האויב אל עבר הארטילריה שלו — יכול היה מפקד הדיביזיה לקוות לקיים את השפעתו על הדיביזיה שלו, הנמצאת בתנועה מתמדת, רק בנועו עם אחד מגלי הטנקים, כשהוא שולט בדיביזיה באמצעות תשדורות רדיו קצרות. זאת היתה השיטה שנקטה בשלבים הראשוניים של המערכה כאשר היריב היה מופתע, או נחות באופן מוחלט, או בלתי נחוש בהגנתו.

מאז שינה אופיה של המלחמה הן את צורת ההתקפה והן את ארגונה הפנימי של הדיביזיה. בקרבות המכריעים שוב לא היתה זו שאלה של מפגש עם כוחות נחותים; נראה יותר שנוצר לזמן מה איזון כוחות בין שני הצדדים. הטנקים שוב לא פגשו מערכי הגנה חלשים, אלא מצאו עצמם מתמודדים עם כוחות טנקים אחרים, ולרוב ניכרים. בתנועת המתמדת לכאן ולכאן של קוי החזית שוב לא נעשו חדירות לעומק של מאות קילומטרים, ו„מלכת שדה-הקרב“ הוותיקה — חיל הרגלים — שבה לתפוס את מקומה בלחימה החריפה והמפוצלת. אלא שחיל הרגלים שוב לא יכול היה ללחום לבדו. כבעבר הוא נזדקק לארטילריה, ועתה גם לטנקים, כדי שיוכל לעמוד בפני האויב בהתקפה ובהגנה. המינוע והציוות עם טנקים איפשרו לחיל הרגלים להיות נייד כמו הטנקים ואף יותר מהיר מהם. הקרב היה מאופיין עתה על-ידי שינויים

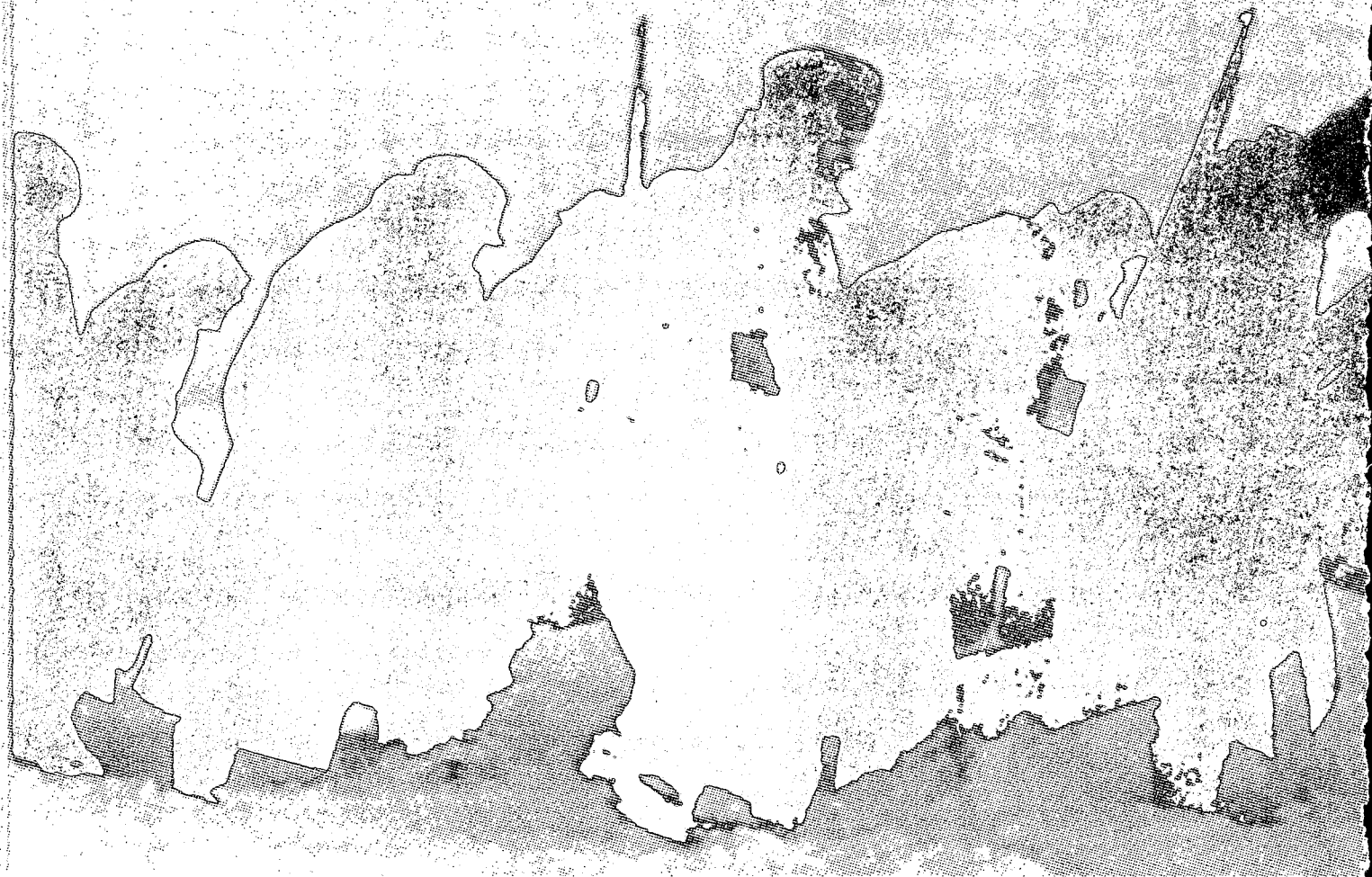
לימי הלחימה שתוארו כאן, ה-17, ה-18 וה-19 בדצמבר, היו כמה סימני-היכר שהיו אופייניים לדיביזיות שריון רבות בזמן ההוא: מפקד הדיביזיה עצמו הוליד גל קדומני של צוות-קרב חזק ונייד. שיטה זו היתה כרוכה בעקרונות הבאים:

1. ניהול הפעולה על-ידי מפקד הדיביזיה מראשו של המאמץ העיקרי, כשהוא משתמש בניסיונו הקרבי ומפעיל את סמכותו האישית.

2. תיאום „חלק“ ויעיל של שלושת החילות העיקריים (טנקים, רגלים, ארטילריה) בפיקוחו הישיר של מפקד הדיביזיה.

3. חלוקת עבודה נכונה בין מפקד הדיביזיה, הנמצא עם יחידות-הלחימה הקדומניות, לבין קצין האג"מ הנמצא בקביעות במפקדה העיקרית של הדיביזיה. הנוהג „לקיים שליטה קרבית מהעמדה הקדומנית“ היה מורשת של חיל-הפרשים, שהמשיכה להתקיים בדיביזיות השריון הגרמניות המקוריות האלו.

אולם, בינתיים השתנו התנאים באופן יסודי. בזמן ההתקדמויות לתוך פולין ולתוך צרפת, ובמידה קטנה יותר גם לתוך רוסיה בשנת 1941/2, היו דיביזיות השריון מצוידות ברויה כזו בטנקים, עד שנקודת המוקד של הקרב התרכזה כולה בחיל זה. מאחר שיחידות טנקים אלו הופעלו בסגנון התקפת הפרשים הבדוקה והישנה — פריצה עמוקה לתוך מערך ההגנה

החילות העיקריים הצריכים לשתף פעולה במבצע. בדיביזיה שלי לא נותרו כבר מפקדי חטיבות, ולכן היה זה הכרחי במיוחד שמפקד הדיביזיה עצמו יתעסק בצוות-הקרב הקדומני והחשוב ביותר באותה שעה.

הגרעין הקשה של שריון הדיביזיה — הטנקים — היה קטן, ולכן היה צורך לנהלו „קצר“. ומאחר שתוצאות הקרב היו תלויות, כתמיד, בניצולם היעיל של טנקים אלה, היה על מפקד הדיביזיה להיות במקום.

שיטת תפעול הטנקים השתנתה באופן ניכר. שוב לא שלחו את הטנקים בכיוון נתון אל עומק עורפו של האויב, אלא, בדומה לפרשים, השתמשו בהם בגמישות, להשלים הצלחות שהושגו לחצאין, על-ידי חיל הרגלים. אם תוך כדי כך נפגשו הטנקים במערך הגנתי שעדיין לא „בשל“ להסתערותם, נקראו בדרך כלל ונשלחו בכיוון אחר, בו היה יותר סיכוי להצלחה בפחות אבידות.

כדי שיוכל לנהל את קרב הטנקים, נע בדרך כלל מפקד הדיביזיה, בזמן ההתקפה המכרעת, סמוך מאחורי גל הטנקים השני, במקום שלא יעורב ישירות בפעולה עצמה. הטנקים הקדומניים צריכים ללחום בדו-קרב מהיר, בטווח קצר ובשדה ראייה מוגבל, ואין זה המקום לפקח ממנו על כל שדה-הקרב. אולם ממרחק של כמה מאות מטרים מאחור-

מהירים ועל-ידי מצבים חדשים ומתחדשים. הארטי-לריה היתה חיונית כתמיד. באמצעות טרקטורים ומרכבים ממונעים היה הכרח לעשותה נידת כמו הטנקים והרגלים.

בשלב זה של המלחמה הפך הפיקוד העליון הגרמני את הצרה שבמחסור בציווד לטובה. הוא השאיר דיביזיות שריון כמו דיביזיית השריון ה-17 שלי במצב כפי שתארתיו, ולא ניסה לתגברן מחדש בטנקים לעוצמתן המלאה. דיביזיות שריון מוחלשות אלו ענו על הצרכים המבצעיים של אותה השעה; והיו יותר מהן בנמצא, ובמקום הדרוש, מאשר אילו השתמשו בציווד החדש כדי למלא את אבידותיהן של אלו שהיו בפעולה. השתמשו אז בטנקים בכל גזרות החזית, אלא ששוב לא בכמויות העצומות, שהיו דרושות לשלב הפלישה ההתחלי.

הטקטיקה השתנתה שינוי בסיסי במובנים רבים, אולם דבר אחד נשאר ללא שינוי בלחימה שתארתיו. ניידותו של הפיקוד היתה עדיין גורם חשוב. הרוצה לשלוט בקרב ניד צריך שיוכל לצפות על זירת-הפעולה, להעריך את השטח ולהיות בטוח שפקודותיו מבוצעות במהירות. אין חשיבות מיוחדת לדבר אם צוות-הקרב המוביל מונהג על-ידי מפקד הדיביזיה או על-ידי מפקד אחת החטיבות. אבל רצוי מאד שזה האחרון לא יהיה בו בזמן גם מפקדו של אחד משלושת

שות, בדרך כלל, כוחות ניכרים) ומחזיק את העתור-
דות בכוננות. הוא נמצא בקשר עם מפקדת הקורפוס,
אשר ממנה מגיעות תוצאות הסיוורים; הוא נמצא
בקשר גם עם הקורפוסים השכנים ועם קצין האפסנ-
אות. עבודתו של קצין האג"מ נעשית כמו בעת נוכחו-
תו של מפקד הדיביזיה, אלא שאחריותו גדלה.

הניסיון הראה שמפקדתו העיקרית הנייחת של קצין
האג"מ מקבלת תמונה טובה יותר משדה-הקרב באמ-
צעות קשר רדיו רצוף עם מפקד הדיביזיה מאשר מאי-
סוף דוחות מהיחידות שבשדה, מאחר שהוא מקבל
את התמונה ישירות מהמפקד המנוסה ביותר שסמ-
כותו כוללת את כל החילות. אבל אין דוחות היחי-
דות נעשים מיותרים על-ידי כך. הם ממלאים פרטים
בתמונתו של מפקד הדיביזיה, ועל-ידי כך משתקפת
התמונה הכללית ביתר אובייקטיביות ובצורה מוכנה
להערכה.

מובן מאליו שלמיקומו הקדומי של מפקד הדיביזיה
יש גם השפעה פסיכולוגית על הגייסות. הוא יכול
לצפות באנשיו ולוודא שפקודותיו מתבצעות במהי-
רות — ולזאת יש חשיבות מכרעת. הוכח כבר כי
הידיעה, שמפקד הדיביזיה עצמו נמצא בסמוך, החישה
דברים ברגעים קריטיים. מפקדים כפופים, שלא עמדו
בדרישות, יכולים להיות מורחקים בו במקום, אלא
שבדרך כלל מילת עידוד קצרה מספקת. ומעל לכל,
יש למפקד הדיביזיה מגע, שאי-אפשר לוותר עליו,
עם אלה הנושאים בעומס הקרב — מפקדי הגדודים
(בשלב זה של המלחמה, עקב האבידות הרבות בפיקוד
הבכיר, וצירופם יחד של שרידי-יחידות, הם דמו
למפקדים של חטיבות מוקטנות). אם דוגמתם האי-
שית צריכה לרומם את רוח הגייסות, עליהם לנהוג
בעצמם יחידות מסתערות, בדומה לפעילותו הקדומ-
נית של מפקד הדיביזיה. עליהם גם לדעת שיזכו
להוקרה כאשר פעולותיהם הקרביות תצלחנה.

בלילה חוזר מפקד הדיביזיה למפקדתו העיקרית
הנייחת, שקודמה כבר אל סמוך לחזית בשעת ההת-
קדמות. כאן הוא דן עם קצין האג"מ על התקפת
יום המחרת. מכאן הוא גם משוחח עם מפקד הקור-
פוס ומדווח לו על התרשמויותיו מהלחימה. אלו
חשובות מאד, משום שהן מעין תמצית של נסיונו
האישי ושל דוחות היחידות שבפיקודו. הן מקנות לו
סמכות נוספת, בעת שהוא צריך להתנגד לדרישות
מחוסרות-היגיון מלמעלה, ובעת שהוא מציע הצעות
נגדיות. לרוע המזל, אופן החשיבה-הטקטית מלא-
האשליות, שטיפח היטלר, אומץ בנכונות גדולה מדי
על-ידי הצבא, והיה רווח מדי במלחמת-העולם
השנייה.

עקרונות השליטה המבצעית שתוארו לעיל יושמו
באופן הבא:

17 בדצמבר: התקפה של צוות-הקרב החטיבתי
הרגלי המוסע לתוך שטח בלתי מסויר (לא היו בנמצא
טנקים באותו יום), כדי ליצור קרש-קפיצה ולקיים
עדיפות מקומית. ניצול ניידותם האופנית של הרגלים.

ריהם אפשר לעשות זאת. המפקד אמנם חשוף כאן
לאש הארטילריה של האויב, אולם אין הוא נתון
בשדה האש של הטנקים, מקום שבו יהיה תחת האש
הכוללת של ההתקפה,

על פי מצב הקרב יחליף מפקד הדיביזיה את מקומו
לעתים קרובות בין צוות-הקרב של הטנקים לבין
צוות-הקרב של הרגלים. בהיותו עם האחרון הוא
יותר נייח ויכול לסקור את הקרב ביתר שקט ויעילות.
לעתים ינוע לעמדת פיקוד קדומנית בין הטנקים לבין
הרגלים. הוא משתמש בטנק-פיקוד או ברכב משורין
אחר, והוא מצויד בשני משדרים, כדי להיות בקשר
רדיו רצוף עם צוותי-הקרב שלו. אין לו צורך בקצין
תצפית קדמי ארטילרי. לפני הקרב הוקצו הסוללות
השונות לצוותי-הקרב. לכל סוללה יש קצין תצפית
קדמי משלה עם צוותי-הקרב. מפקד רגימנט הארטי-
לריה, שבידו בקרת כל האש הארטילרית, נמצא במגע
עם מפקד הדיביזיה באמצעות קצין האג"מ הדיביזי-
יוני, הנמצא במפקדה העיקרית הנייחת יותר מאחור.
בסקורו את התקפת הרגלים יתרשם מפקד הדיביזיה
מעוצמת האויב, מסדר-הכוחות שלו ומכוונותיו. האש
הארטילרית תסיר את הלוט מהמערך נגד-טנקים של
האויב. האש הארטילרית של האויב תספק אבחנה
בטוחה לעוצמת האויב, ולמקום המאמץ העיקרי
שבחר בו. התמונה הכללית תתמלא אם תיווצר
לחימה ממושכת ובלתי-מכרעת, ומפקד הדיביזיה לא
יחשוף אז את הרגלים שלו לאבידות שאינן הכרחיות.
עתה הגיעה העת בה יפקוד מפקד הדיביזיה (הצופה
יחד עם מפקד הטנקים שלו בהתפתחות הקרב) על
התקפת הטנקים.

אם נתקלת ההתקפה בנקודה מסוימת בהתנגדות
בלתי צפויה אפשר להסיט את ההתקפה לנקודה
אחרת, או שעל הארטילריה לרכז תחילה את המערך
נגד-טנקים, עד שיוכן להתקפה עליו.

מפקד הטנקים, הנע עם מפקד הדיביזיה, או בתחום
ראיתו, יודע שאין עליו, "ללחוץ עד הסוף". על פי
שיקולו הטקטי הוא יכול להפסיק את ההתקפה
ולהתחילה מחדש במקום אחר, שיתן לו סיכוי טוב
יותר.

משהחלה התקפת הטנקים, צריך מפקד הדיביזיה,
השולט בכל צוותי-הקרב, להקצות אבטחת רגלים
מספקת לטנקים, וזו צריכה להיות מלווה מייד על-
ידי הארטילריה, שאש המגן שלה חיונית לטנקים כמו
לרגלים.

במפקדה העיקרית הנייחת נמצאים קצין האג"מ,
קבוצת המטה האחראית לבקרה המבצעית, קצין
הקשר ומפקד הארטילריה. בהיותם בקשר רדיו עם
מפקד הדיביזיה, הם פועלים עמו במהודק. לקצין
האג"מ ניתנת מידה מרובה של עצמאות. בשעת חירום
הוא נותן פקודות לכל יחידות הדיביזיה שאינן מנו-
הלות ישירות על-ידי מפקד הדיביזיה באותה עת.
הוא מארגן את תנועתה של הדיביזיה בעקבות צוותי-
הקרב המובילים, מקצה את אבטחות האגף (הדור-

18 בדצמבר: התקפה על-ידי אותו צוות-קרב, עוד לפני שהגיעו הטנקים, כדי לפתוח בלחימה ללא השהיות. סיוע לרגלים בשיאו של המשבר על-ידי הכנסת הטנקים; אלה מבצעים תנועה אוגפת תוך מגע עם טנקי האויב, מנחיתים התקפה על המעוז הראשון בחזיתו של האויב וכובשים אותו. המשך התנועה האוגפת על-ידי כל החילות, כדי לתפוס את מעוז המפתח השני והחשוב על מנת לאפשר לדיביזיה השכנה להיכנס לגזרה.

19 בדצמבר: המשך התנועה האוגפת המתוכננת בהתאם לפקודה; הטנקים תוקפים ומנתקים מגע לפני שנפגעים הם עצמם; ואז, בנצלם את ניידותם ואת הלחימה שלהם, ינועו הם לבדם קדימה בציר ההתקדמות הכללי — סטלינגרד.

20 בדצמבר: החלטה עצמאית, בניגוד לפקודות הקורפוס, לכבוש מחדש את ניש-קומסקיי, ועל-ידי כך השגת הערכה טובה יותר של היערכות האויב, כדי לאבטח את אגפו השמאלי של הקורפוס.

3 ימים רצופים אלה של לחימה היו קריטיים בקרב על סטלינגרד. הם מדגימים את השליטה המבצעית שתיארתי. המצב היה הרה-גורל, על הדיביזיה היה להילחם ולהתקדם בתנאים שלא ניתנו לצפייה מראש. מצב עניינים אחר, ובעיקר בהגנה, דורש שיטה אחרת של שליטה מבצעית. על צורת השליטה ועל טיבן של החלטות כפי שנקטו על-ידי מפקד הדיביזיה אפשר תמיד לחלוק. במקרה שלי נבעו כולן מתנאי הלחימה המשתנים ונוצרו, פחות או יותר, באורח אינסטינקט-טיבי. שיטות כאלה הן הכרחיות, אם רוצים לפעול מהר על-פי החלטות המתקבלות מהתרשמויות קרב. אין שני ימי-לחימה דומים זה לזה.

הלחימה לקיום עצמי

מה-26 בדצמבר ואילך לחמה הדיביזיה שלי, יחד עם דיביזיית השריון ה-23, שהיתה חלשה עוד יותר, על חייה. האחרונה כבר אוגפה ממזרת, בעוד שבמערב עוד היה לדיביזיה שלי מגע עם בני-הברית הרומנים. אלא שהתנגדות הרומנים הלכה והתמוטטה, ואגפו המערבי של הקורפוס היה נתון עתה גם הוא באיום. לאחר פריצה רוסית אל תוך מערך דיביזיית השריון ה-23 ב-26 בדצמבר, החליטו הרמות היותר גבוהות שלנו לסגת לראש-גשר באיזור קוטלניקובו. במצב נואש זה נשארתי לעת עתה בעמדת פיקוד קדומנית על אם הדרך הראשית, מקום ממנו קיויתי לקיים מגע בלתי-אמצעי עם הגדודים. אילו עברתי למפקדה העיקרית של הדיביזיה, במקומה החדש מאחור, מד-רום לקוטלניקובו, הייתי מנתק את עצמי מהגייסות ולא הייתי מסוגל לתת את הפקודות הנאותות. אולם, אפילו כך הייתי בתחילה כמעט חסר-מעשה בעמדתי הקדומנית. שרידי כוחות רומניים חלפו על פני, אנשים שסבלו מפלה מידי הרוסים עוד בעת שאלה מכתרים

את סטלינגרד. חיילים רומנים אלה, ללא קציניהם וללא כל משטר צעדה, נראו מיוגעים ואדישים. וכי מה ניתן היה לצפות?

הייתי בטוח עתה כי האויב לא יצליח לחדור לעמדו-תינו לפני החשיכה. נסיגתנו תצלח יותר אם תבוצע בלילה. נעתי איפה למפקדה העיקרית החדשה, מקום שנתן לי לשעות ספורות מעין הרגשה של ביטחון אישי. בדומיית הלילה נמוגו קולות הקרב, ויכולתי לישון כמה שעות שינה עמוקה. במשך הלילה נאמר לדיביזיה: „החזקת ראש-הגשר בקוטלניקובו הינה חיונית למבצעים נוספים“.

חזרתי לחזית בעוד חושך. שוב הציבו הגדודים המ-דולדלים את גייסותיהם הקפואים והמיוגעים בערבה חסרת המסתור והמחסה. לדיביזיה שלי עדיין היו תותח נגד-טנקים אחד ושמונה טנקים! כל מפקדי הגדודים נהרגו ושלישיהם מילאו את מקומם.

נסעתי לרוחב החזית שלי, שנראתה מאוד לא מגור-בשת, כרגיל לאחרונה. אולם החזית היתה שקטה. במרחק של שניים-שלושה קילומטרים לשמאלי יכולתי לראות טנקים רוסיים יחידים נערכים בתבנית קרב כהכנה להתקפתם. אל שמונת הטנקים שלי הצ-טרפה עתה סוללת תותח-הסער המתנייעים, שהיתה יותר רעננה. הודות לסוללה זו יכולנו לנתק עצמנו מהאויב בימים האחרונים. הטלתי את צוות-הקרב הפלוגתי הזה, שכלל את הטנקים ואת תותח-הסער, כנגד השריון הרוסי המתקרב. התוצאה היתה שההת-קפה נהדפה עוד במערך הקדומני. אלא שטנקים רוסיים אחרים כבר גיששו דרכם במרחק מה לשמא-לנו. גשר, שהכנו אותו עוד קודם לכן לפיצוץ, הת-פוצץ לפתע קודם זמנו, ושניים-עשר פלסים נהרגו. איך ניתן להתקין שוב גשר זה, החשוב כל כך לנסי-גתנו? כל הלילה סער הקרב סביב קוטלניקובו. מספר יחידות של הדיביזיה, בפעלן על סמך פקודות לא נכונות, ניתקו מגע מוקדם מדי, והיה צורך לשוב ולהחזירן על-אף הנסיגה הכללית.

אזירת משבר שררה במפקדה העיקרית של הדיביזיה בנדולני. בהגיעי לשם מיהרתי לבניין, שעליו התנוסס דגלון מחלקת המבצעים, והנה קידמוני פנים זרות. המטות של שתי הדיביזיות שכנו באותו מקום, מאחר שהיה צורך לבצע את הנסיגה דרך צואר-בקבוק אחד ויחיד שנתר. נכנסתי, איפוא, למפקדה העיקרית של דיביזיית השריון ה-23, שנמצאה ליד המפקדה העיק-רית שלי, וכך פגשתי במפקדה של דיביזיה זו, הגנרל הרוזן פון בוינאפורג, איש חיל-פרשים ותיק כמוני. הדרך שבה נסוגונו היתה תחת אש טנקי האויב. כדי לטהר את האזורה המתוחה ששררה במפקדה, פקדתי לשוב ולפרק את מטעני האישי, שהיה כבר ארוז לדרך. הנסיגה לא החלה, למעשה, אלא בליל 28/29 בדצמבר.

בבוקר המחרת נתפסו עמדות חדשות. הכפרים הרשו-מים במפה לא היו קיימים בשטח. שוב פעלו הגייסות המיוגעים בטמפרטורה של 25 מעלות מתחת לאפס.

סבלם המתמשך של הגייסות השפיע עלי מאד. הקור „מצץ“ את כוחותיהם, ובעיקר את כוחם של הרגלים. יתר החילות יכלו לארגן את העניינים כך, שלפחות לחלק מהם היתה מנוחה כלשהי בלילות, ולו גם לשעה־שעתיים. שינה כבדה ומחוסרת הכרה כזו יכולה לחולל החיאת־רוח מופלאה. אפשר לעורר את הישן על נקלה; ובתת־תודעתו הוא שומר על מודעות לסכנה שבפשיטות או שבאפשרות כי יושאר מאחור בעת נסיגה פתאומית.

עוצמת הרגלים פחתה במידה כזו, ששוב לא היה צורך לארגן סבבים של רכב מנועי כדי להסיע את הפלוגות. דבר זה עשה אמנם את מהלך העניינים יותר בנטל כבד. בעוצמה מספרית כה מועטה וביכולת בנטל כבד. בעוצמה מספרית כה מועטה וביכולת התגוננות כה קטנה נאלצו להחזיק מעמד ולהיות מוכנים אף להקריב את עצמם, אם יהיה בכך צורך.

ישנתי בחדר שהיו בו שני תריסרים של ישנים אחרים, מהם גרמנים ומהם רוסים. חיילים יצאו ונכנסו ללא הרף, כדי להתחמם. ב־31 בדצמבר מצאה עצמה חטיבת החרמ"ש 63 מכותרת, והיה צורך לחלצה בעזרת התקפת טנקים. נסיגתה במשך הלילה היתה כרוכה במספר קרבות מטווח קצר, שבהם אבדו לה עוד 80 איש, או 10 אחוזים מעוצמת הרגלים שלה. פעולת החילוץ אף היא לא הצליחה כולה. צוות־קרב אחד הצליח לחזור לגוף העיקרי של הדיביזיה רק בליל המחרת, כשהוא מפלט דרכו חזרה תוך לחימה. ארבעה־עשר יום לפני כן פתחנו במבצע חשוב לחילוץ של ארמיית סטלינגרד, ואף על פי שהתקדמנו כדי שלושים קילומטרים, לא היו לי כל אשליות בקשר לסיכויינו. אילו השליטה המבצעית של הרוסים היתה יותר גמישה, היו הם בוודאי שובים את שתי הדיביזיות המדולדלות שלנו, כי כל השטח מזרחה ומערבה לציר הנסיגה שלנו היה חשוף לגמרי.

לצערנו נפלו שיבושים אחדים במאמר „המאבק לעצמאות“ אשר פורסם בחוברת 230. להלן התיקונים:

1. בעמ' 41, טור ב, שורה 4 מלמטה יש לקרוא: „כעבור כמה ימים תקפו לוחמי אצ"ל ולח"י שדות תעופה בריטיים“.
2. המפה בעמ' 47 מהווה את נספח ד'.
3. עמ' 52, הטבלה להעפלה הימית היא נספח ג'.
4. עמ' 55, מכתבו של ד. בן־גוריון, הוא נספח א'.
5. עמ' 56, הקטע: „להבהרת המושג, מאבק“ הוא נספח ב'.
6. עמ' 44 בכותרת למפה, ובעמ' 45 טור ב' שורה תחתונה, התאריך הנכון הוא — ליל ה־5—6 אוקטובר.

עם הקוראים הסליחה.